

KÖNYVSZEMLE / BOOK REVIEWS

Kihívás – válasz – területi szakpolitikák

Czirfusz M. (szerk.) (2020): Területi kihívások és területi politikák Magyarországon, 2010-2020 (Budapest, Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, 134 o.)

A. GERGELY ANDRÁS

A. GERGELY András: nyugalmazott tudományos főmunkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Politikatudományi Intézet; 1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.; címzetes egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Kulturális Antropológia Tanszék; 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/A; andrasgergelya@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7733-3554>

András A. GERGELY: emeritus research fellow, Institute for Political Science, Centre for Social Sciences; Tóth Kálmán u. 4., H-1094 Budapest, Hungary; honorary professor, Department of Cultural Anthropology, Faculty of Social Sciences, Eötvös Loránd University; Pázmány Péter sétány 1/A; H-1117 Budapest, Hungary; andrasgergelya@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-7733-3554>

Nemcsak kihívások választékát, hanem válaszok sorát is magába foglalja ez a kötet, s a tudományossá tett problematizálást nemcsak a kihívásokra adott szakpolitikai okfejtések hitelesítik – ennél jóval ígéretesebb elemző műről van szó. A könyv 17 szerző 17 összegző szakmai tanulmányát tartalmazza (néhányan több szakterületen is betársult szakmabeliként, több írást is jegyeznek), de a hozzáférés nyilvánosságán túl éppen a kötet határterületi karaktere a meghatározó.¹ Egy korrekt tudományterületi klasszifikálásban egyaránt „kulcsszóként” szerepelhetne a besorolási területek között a gazdaság- és társadalomföldrajz, a területi politika, a regionális rendszer, a makroökonómia, a területi elemzés, a magyarországi állapotok, az üzleti élet, az egészségügy, a lakás piac, a foglalkoztatás-politika, az infokommunikáció, a közszolgáltatások, a térhasználat, s még néhány jelentősebb gazdasági vagy területpolitikai mező is, ide értve a koronavírus-járvány társadalmi-gazdasági hatásait és ezek területi következményeit tárgyaló blokkot is az Epilógusban. Vagyis a multidiszciplinaritás akkor is jellemzi a könyvet, ha az MTA szakmai irányítási és kiválósági programjaiban igen kemény versengés indult meg az utolsó két-három elnöki ciklusban a szűkre szabott tudományterületek maximális hatékonysága és a különböző tudástartományok harmonikus kapcsolódásai között. Utóbbiakhoz áll közelebb e kötet, de az akadémiai tudástartományban mindvégig alapkérdés maradt, hogy az ágazati politikák, közöttük (vagy „fölöttük”?) a területi egyenlőtlenségek politikái hová is sorolandók, ha egyáltalán...

Ugyanakkor a területi kutatások regionális aspektusa, nagytérgazdasági realitái, közigazgatási és területpolitikai szempontjai, fejlesztési mezői vagy értéknövelő funkciói messze sem csupán a térségi igazgatás vagy a mikroökonómia szakproblematikáit foglalják magukba. Mindeközben mégsem függetlenek a fejlesztési céloktól, a beruházási és innovációs stratégiáktól, az erőforrás-gazdaság inherens és elágazó problematikáitól, a megújuló ágazatok térnyerésétől vagy a szolgáltatási szektor konstruktív megoldásaitól. Akkor hát hol vannak a szakterületi „határjelek”, hol a normatív és az ágazati lépték, a területi egyenlőtlenségek makrorendszere, a beruházási terepek társadalompolitikai limitje, a lehetséges rálátás, összegző képlet, releváns szakpolitikai feladatstruktúra, melyet kellően távlatos képzetként a térségtudományi vizsgálódások maguk is rendszerint behatárolnak?

A kötet előszavában a szerkesztő, Czirfusz Márton sem tekinti a tértudományi lehatárolást valamely merev szakkérdésnek, sőt hangsúlyozza: „a könyv rész témákra bontva, a főbb problémákra összpontosítva mutatja be a magyarországi területi folyamatok elmúlt tíz évben történt változásait, illetve értékeli a szakpolitikákban a területi szempontok megjelenését. A fejezetek két tartalmi részre bomlanak: egy-egy rész témában kiemelnek egy-egy területi folyamatot, ezt a területi jelenséget pedig elemző módon körüljárják, rámutatva a területi egyenlőtlenségeket létrehozó társadalmi-gazdasági-politikai folyamatokra. A fejezetek egy-egy területpolitikai intézkedés vagy megközelítés értékelését is adják. Ezekben megtalálhatjuk a kormány által kimondva vagy kimondatlanul képviselt területpolitikai irányok elemzéseit, néhány téma esetében pedig azt mutatjuk be, hogy mi, szerzők milyen megközelítést tartanánk kívánatosnak...” (7).

A tudásterületi körvonalak definiálása e téren mindemellett csak részleges. Nem kell (s nem elég) szakmabelinek lenni ahhoz, hogy átlássuk, mennyiben lehet és kell is komplexebb összképpel bánnia azoknak, akiknek ágazati tematikákban vállalt területi kutatásai nemcsak állandó tárgyterületet biztosítanak a regionális kutatók számára (a szerzők szinte kivétel nélkül a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete kutatóhelyeinek munkatársai), de az egyenlőtlenség és az országon belül változó körülmények különbségeinek szakmai problematikái a területi folyamatok mögötti szférában föltárható szempontok elemzésére is készíteti őket. Néhány fejezet szükségképpen hordozza a hangsúlyosabb területi és szakmapolitikai aspektusok szemlélésének igényét, de a területi folyamatok egészére, kihatásaira, törvényszerűségeire, anomáliáira is árnyaltan utal. Saját kifejezési tónust idézve: „Az intézet kutatóhelyein (Békéscsabán, Budapesten, Győrben, Kecskeméten és Pécsen) a helyi társadalmi-gazdasági közegbe beágyazva folyamatosan követik a területi egyenlőtlenségek változásait, értéklik a területi politikákat. A kutatói szakértelem ugyanakkor behatárolta azt is, hogy milyen témákkal foglalkoztunk: bár az intézet kutatói összességében a társadalmi-gazdasági folyamatok széles körét le tudják fedni, és a kötet végigolvasásával átfogó képet alkothatunk a legfontosabb

kihívásokról a hazai területi folyamatokat illetően, nem volt célunk valamennyi lehetséges téma megjelenítése (például a demográfiáról vagy a mezőgazdaságról nem írtunk)” (8.).

Szakpolitikák, ágazati policy-k egységéről, tagolt struktúrájáról van szó tehát, melyben az új hangot részben az érintett terület életvilágai által fölvetett kérdésekre adott szakmai válasz, részben a háttérben meghúzódó célok elméleti (és/vagy módszertani) tárgyalásmódja jelenti. Ebben a szerzők vállalása a képzelt/célzott/érintett olvasói kör számára korrekt és hozzáférhető szempontok felvetése volt, és részben olyan területpolitikai célok „kihangosítása” is, melyek a határolt közérdeklődésen túl a valahol talán mégiscsak létező kormányzati ágazatpolitikákat is megérinthetik. Sőt, mindezek mögött esetleg még a magvasabb, felelősebb és gyakorlatiasabb nézőpont sem rejtőzik túl mélyen: „a területi folyamatok állami ’alakitóinak’: szakpolitikuskoknak, önkormányzati és központi kormányzati döntéshozóknak a közigazgatás valamennyi szintjén” (9.) megérinthető körnek elérése, a befektetői szféra, a térségpolitikai egyensúlyok fenntartásában érdekelt fejlesztési törekvések stimulálása (hátrányos helyzetek kompenzálása, társadalmi egyenlőtlenségek és strukturális lemaradások balanszírozása, iparpolitikai részcélok, szociális érzékenyítési remények, ágazati harmóniák célképzetei, stb.). Egyszóval a kutatói gyakorlat és a fejlesztői érdekszféra összehangolási kísérlete sem idegen a szerzők célképzeteitől.

A fejezetek átlátható szerkezetben, sorra-rendre egymásra tapadva taglalják a résztémákat, ezáltal pedig a tudás- és tárgykörhatárolások nem is minden kizáró szempont szerintiék. Látványosan elválaszthatatlan a termelés és a hulladékgazdálkodás (Varjú Viktor, Mezei Cecília tematikái), vagy a szociális ellátórendszer (Velkey Gábor) és az egészségügy (Uzzoli Annamária), vagy a koragyerekkori szolgáltatások (Keller Judit) és a gazdasági értéktermelés (Zsibók Zsuzsanna) érdemi alapkérdéseinek megannyi köre. Az infokommunikációs technológiák (Zsibók Zsuzsanna, Nagy Gábor) szempontjai ugyancsak kézenfekvően találkoznak szinte bármely lokális helyzetképben az alapvető köz- és magánszolgáltatások (Koós Bálint) ügyleteivel. Hasonlóképp az ipar kérdései (Lux Gábor) az üzleti szolgáltatások (Gál Zoltán, Marciniak Róbert), a pénzügyi szolgáltatások (Kovács Sándor Zsolt), a kiskereskedelem (Nagy Erika, Nagy Gábor) és következőleg a kutatásfejlesztés és innováció (Páger Balázs) lehetséges mozgásaival, majd mindezek területi különbségeivel vagy módosulásaival is. Sőt, az önálló területként elemzett térhasználat kérdései (Farkas Jenő Zsolt, Hoyk Edit) alighanem mindegyikkel és külön-külön többel is rétegzett összefüggést mutatnak. Arra már csupán utalni is elég, hogy az új koronavírus-járvány társadalmi-gazdasági hatásai és ezek területi következményei (Koós Bálint, Kovács Sándor Zsolt, Páger Balázs, Uzzoli Annamária) megkésett kihívásként kezelhetők ugyan, de szinte mindegyik részkérdésre, tárgyterületre alapvetően hatnak, ha messze nem egyenlő mértékben, ugyanakkor (ma már látható, hogy) korszak-meghatározóan.

A mindezek szemléleti alapjait összefogó szerkesztői előszóban Czirfusz Márton jelzi is, hogy a kötet időhorizontjának indokai mintegy a legközvetlenebb válságkorszakok lehettek: okkal definiálja a 2008-as válság utáni, a kormányváltást követő, a fejlesztéspolitikai és közigazgatási irányváltást magába foglaló fordulatokat, továbbá a hétéves európai uniós fejlesztéspolitikai ciklus lezárulását és a járványhelyzet következményeivel együttes időtáv érvényességét. Bizonyos trendek jelenléte így az elmúlt tíz év távlatában olyan szakpolitikai (területpolitikai) irányok elemzésével találkozik, amelyek a társadalmi vagy szakmai közérdeklődésben kétségtelenül jelen vannak. Czirfusz a regionális és szakpolitikai vizsgálódásban okkal és célszerűséggel hangsúlyozza egy új kutatói nemzedék jelentkezését, akik átlátják a térben is eltérő változások egyes tárgyterületeken kiemelhető területi folyamatait, így képesek figyelmet fordítani a területi egyenlőtlenségeket létrehozó, erősítő vagy relatíve változtató társadalmi-gazdasági-politikai folyamatokra is, nem kevés összefüggésben valamely területpolitikai céllal, rejtett tervvel, szakmapolitikai normával, s ezáltal a lehetséges kutatói megközelítések értékelő funkciójával is (9.). Ide is kapcsolódó, vállalt célja a könyvnek, hogy olyan közérthetőséggel tárgyalja témaköreit, amely helyi igazgatási, fejlesztési, de akár oktatási és szaktájékoztatási forrásként is praktikusán használhatóvá teszi. Ez oka is a könyv rövidebb fejezetekre tagoltságának és tematikus rendszerének, mely párhuzamosan kínál ismeretanyagot pl. geográfus, szociológus, politológus, közgazdász, környezettudomány, közpolitika szakokon (akár alapképzésben, mesterképzésben és doktori szinteken is), de az egyes blokkok elemzési alapot kínálhatnak a közpolitikai, tudományos és szakmai utánpótlásnevelésben is, ha az egyes fejezeteket alapos forráshátterükkel együttesen a közgondolkodás és a kreatív viták bázisaként használják. Meghatározó, hogy az egyes fejezetek és fejezetközi értelmezési terek valamiféle interdiszciplináris gondolkodásmódot, lehetséges és szükséges vitákat, a magyarországi területi fejlődés alternatíváinak vagy közpolitikai trendjeinek kérdései irányában aktív, közfigyelmet is kiérdemlő válaszadási késztetést serkentenek. Mindez talán a nyitást, azt a kezdeményezést ígéri, hogy a területi kutatások szaktudományában alternatív válaszokra lellessen bárki, aki a magyar területi fejlődés, térségpolitika, regionális kutatás vagy környezetetika fenntarthatósági érvényességét, dilemmáit, kihívásait és válaszlehetőségeit keresi.

A területi kihívások nemcsak léteznek, próbára tesznek, félreérthetetlenül jelentkeznek és sokasodnak, de a kutatói megértés és belátás számára érvényes társadalmi terepet is körülhatárolnak. A területi szakpolitikák és a fejlesztési, válságkezelési, állagmegóvási vagy társadalompolitikai kihívások mintegy közös keretben rejtik a lehetséges válaszok rétegzett modelljeit, példatárát, átlátható vagy transzparens rendszerbe illeszkedő mivoltát. Ennek pedig nem utolsó eszköztára rejlik a területi politikák új (vagy legalább újrafogalmazható) szisztémáiban. Abban, aminek évtizedes sodrásairól a kötet tanulmányai érdemben szólhattak.

Jegyzet

- 1 A mű a *Creative Commons Nevezd meg! 4.0 Nemzetközi Licenc* feltételeinek megfelelően felhasználható. On-line: <https://mek.oszk.hu/21400/21476/>